

In dit nummer

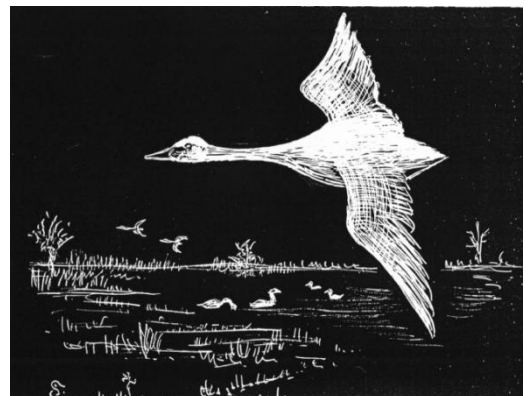
Van de redactietafel	1
In memoriam Aart Lagerwerf	2
Verkoop Boeken	3
Bestuursfunctie??	4
De natuur is goud waard.....	4
Van en voor Leden 2012 met een nieuwjaarsborrel	5
Maakt u al gebruik van de natuurwetgeving?	5
Expositie: Natuur in Beeld, door Siem van Huijzen	5
Cursus wilde planten KNNV-Arnhem	6
Alvast voor je agenda: 10 maart 2012 startbijeenkomst inventarisatie Grebbelinie Voorpostenlijn	6
Unieke ijstijdafzettingen op ecoduct Plantage Willem III	9
Een nieuw beheerplan Grebbeberg/Blauwe Kamer	10
Veranderingen in het Renkumse beekdal	12
Verslagje van een paddestoelenweekend 7-8-9 oktober 2011	13
Gödöllö is zo mööi	14
Nationale Nachtvliender Nacht 2011	16
Tropische drijfzaden- lezing	17
Oproep tweedehands boeken	17
KNNV Wageningen e.o. op Facebook	17
Ledenadministratie	18
Beknopt overzicht activiteiten andere organisaties	18
Agenda	19

Van de redactietafel

"Van Nature Genieten", dat was de leus die ons op vrijdag 7 oktober begroette toen wij met ongeveer 20 KNNV leden arriveerden bij het NIVON-huis te Hall. Wij waren daar voor een paddenstoelen "kamp", en genieten, dat deden we. Het was echt paddenstoelenweer (buiig) dus hoewel we elke keer popelden om naar buiten te mogen, waren we ook weer blij om 's avonds knus bij elkaar te kruipen in de "woonkamer" van het NIVON-huis. Het beoefenen van een gezamenlijke interesse bindt! Hoewel sommigen er eerlijk voor uit kwamen dat ze de paddenstoelen slechts gebruikten als excuus voor een gezellig weekend samenzijn, bewees het enthousiasme waarmee ook zij 's avonds toch weer in de boeken doken, achter de microscoop klommen of een determineergroepje formeerden, dat ze wel degelijk geïnteresseerd waren in paddenstoelen! Gedeeld genot is dubbel genot?

Ook in deze Urtica staan weer volop activiteiten en uitnodigingen om samen met anderen je gemeenschappelijke interesse te delen. Zorg dus dat je je agenda bij de hand hebt bij het lezen van deze Urtica!

Maar "Van Nature Genieten" is heel wat anders dan van de natuur genieten. Als KNNV-ers genieten wij zeker van nature van de natuur, maar beheersen wij ook de kunst van het genieten daarna? Iemand die mij altijd de indruk gaf de kunst van beiden te beheersen was Aart Lagerwerf. Hoewel ik slechts enkele activiteiten met hem samen heb gedaan, kreeg ik door zijn enthousiasme en warme uitstraling de indruk dat hij volop genietend in het leven stond. Met zijn bevlogenheid, passie voor de natuur, geduldige uitleg, inzet en kennis was hij zeker een voorbeeld voor velen van ons. Wij zullen hem missen!

Kunstwerk gemaakt door Siem van Huijzen (zie ook blz 5 van deze Urtica)

Ik hoop dat u de komende tijd van Nature Geniet, hetzij van de winterse natuur buiten, hetzij (als het even wat te bar is om naar buiten te gaan) van andere dingen, zoals bijvoorbeeld van het lezen van deze Urtica.

Frances Verheij

N.B. Wegens zijn drukke werkzaamheden is Bram Cornelissen gestopt als redactielid van de Urtica. Hij zal wel bij de Urtica betrokken blijven bij het aanleveren van de agenda. Wij willen hem hartelijk bedanken voor zijn inzet!

In memoriam Aart Lagerwerf

Bart Heijne

Hé, wat was dat voor roepje? Een kooltje of toch een vink? Het voelde als een open vraag; hij nam je mening serieus met een gulle openheid. Hij wist veel van vogels en genoot er intensief van, hij luisterde en keek ernaar, signaleerde (bijzondere) soorten, inventariseerde en schreef erover. Voor bijzonderheden had hij een speciaal oog. Zo ontdekte hij in de Schoutenwaard de graszanger. De Schoutenwaard, een uiterwaard aan de zuidzijde van de Neder-Rijn, was echt zijn vogelgebied. Hij inventariseerde daar al sinds 1987 en volgde alle ontwikkelingen op de voet.

Dat gold zeker ook voor vlinders en libellen. Deze zomer schreef hij nog: "Vandaag 3 juli 18.05 mijn eerste rivierrombout gescoord, mooi geel mannetje. Op de terugweg om 19.30 nog een Nu kan ik gerust op vakantie". Kwam hij terug van vakantie dan was het een feest om Aart te horen vertellen over de bijzondere vlinders die hij had gezien, en zoveel, en zo schitterend. Maar ook als er een koninginnenpage op de buddleia in zijn tuin zat, kreeg iedereen onmiddellijk de mooie foto in een van enthousiasme spetterende e-mail.

Het was altijd gezellig met Aart erbij. Een excursie of samen inventariseren. Zijn warme persoonlijke belangstelling en zijn gevoel voor humor maakte dat we dubbel genoten. Wat kan je beter wensen dan lekker er op uit, soms

alleen in alle stilte, af en toe een praatje makend met een toevallig voorbijkomende boer. Maar vaak samen met gezellige mensen en het genieten delen. Aart, een sociaal mens met passie voor de natuur.

Zijn hart en ziel had hij verpand aan natuurbescherming, zonder daarin drammerig te zijn. Eerder met een genuanceerde mening, waarvan hij iedereen overtuigde door zijn eigen gevoel op de voorgrond te plaatsen. Nog deze week gaf hij aan bedenkingen te willen inbrengen tijdens de ledenraadbijeenkomst van Vogelbescherming Nederland. Als wetlandwacht was Aart de ogen en oren van het rivierengebied. Zonder klagen over het werk binnen, heeft hij vele uren besteed aan het doorspitten van lokale berichten en ging hij na of actie nodig was. Op die persoonlijke manier leverde hij de, in zijn ogen, veel te kleine bijdrage aan natuurbehoud.

Ook al werkte hij in een lab, wij kennen hem als een echte veldbioloog. Weer of geen weer, vaak was hij op pad, heerlijk buiten. Zo ook de dag van zijn overlijden. Hij was even moe van die hele dag vogelen en ging even liggen. Dromen van al het moois dat hij die dag zag. En hij bleef dromen. . .

We zullen Aart heel erg missen.

Aart Lagerwerf ten voeten uit tijdens de excursie op Schiermonnikoog op 8 oktober 2011. Foto: Leny Huitzing.

Namens het bestuur

Bij het ter perse gaan van de Urtica kreeg het bestuur van de KNNV Wageningen-oo het droevige bericht van het plotselinge overlijden van haar lid **Aart J. Lagerwerf** te Zetten. We willen de familie en nabestaanden van harte condoleren en hopen in een volgend nummer van de Urtica hieraan nog aandacht te besteden. Namens het bestuur, Francien Karsten, Secretaris

Verkoop Boeken

Margreet Stadig

Komende periode kunt u net als altijd weer boeken van de KNNV-Uitgeverij via mij bestellen. U koopt de boeken tegen ledenkorting en heeft geen verzendkosten. Als verkooppunt krijg ik extra korting, zodat u op deze manier de kas van onze vereniging sponsort. Naast de boeken kunt u alle rapporten, loepotjes en (led)loeps via mij verkrijgen. Hieronder aandacht voor een paar nieuwe uitgaven en de voordeelacties die tot 31 december lopen. Voor de volledige catalogus van de Uitgeverij verwijs ik u naar www.knnvuitgeverij.nl. Maar wel even via mij bestellen! Uw bestellingen moeten binnen zijn vóór 19 december, 19 januari, 19 februari.

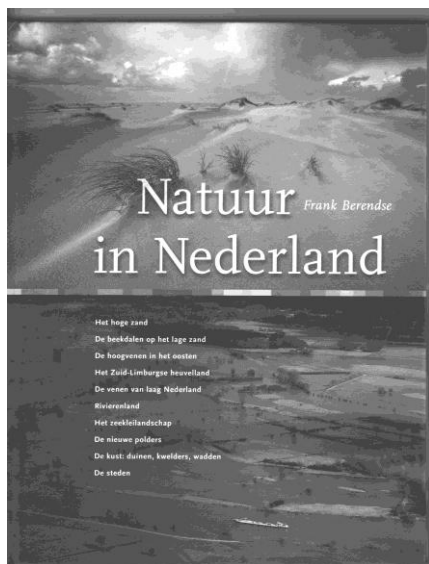
Ik stuur regelmatig mails om te attenderen op de nieuwe boeken, de acties of wanneer ik ga bestellen. Mocht u die niet ontvangen, dan kunt u mij zelf even een mail (zie colofon) sturen met een verzoek. Mocht u er geen prijs op stellen, dan kunt u dat ook aan mij doorgeven en schrap ik u uit de lijst.

De volgende boeken zijn tot 31 december in de aanbieding:

Natuur in Nederland; auteur: Frank Berendse; ledenprijs € 22,45

Natuur in Nederland presenteert in één prachtige uitgave alles wat je wilt weten over de Nederlandse natuur: planten, dieren en landschappen, samenhang en ontstaansgeschiedenis, landgebruik en wandelmogelijkheden. Frank Berendse schreef dit indrukwekkende boek in de traditie van de klassieker Wilde Planten. Ook hij behandelt de natuur per landschapstype. Maar hij richt zich zowel op planten als op vogels, vlinders en paddenstoelen.

In warme, begrijpelijke taal beschrijft hij tien Nederlandse landschappen, van de Drentse hoogvenen tot de duinen, van de Gelderse beekdalen tot de polders en van het rivierland tot de Limburgse heuvels. Ook de steden passeren de revue. Zijn enthousias-

me werkt aanstekelijk: je zult zijn wandelingen zelf willen maken om al die natuurpracht te kunnen ontdekken.

Frank Berendse schetst een poëtisch beeld van de natuurpracht die ons land nog rijk is. Hij plaatst tegelijkertijd kritische kanttekeningen bij ontwikkelingen in heden en verleden die die rijkdom ondermijnen. Wie de natuur goed kent, zo redeneert hij, zal haar waarderen en beschermen. Met *Natuur in Nederland* hoopt hij daaraan bij te dragen. *Natuur in Nederland* is prachtig geïllustreerd. Met foto's van o.a. topfotograaf Ruben Smit, aquarellen van Ed Hazebroek, en tal van kleurrijke kaartjes en figuren. Een fascinerend kijk- en leesboek voor natuurliefhebbers, beheerders, beleidsmakers en docenten.

De bijbehorende website www.natuurinnederland.nl biedt extra informatie en een uitgewerkte routebeschrijving van een aantal in het boek beschreven wandelingen.

De volgende boeken die tot eind van het jaar actiekorting bieden zijn al eerder in een Urtica besproken. Handboek Natuurfotografie nu tijdelijk voor 22,45. Gek op Egels nu tijdelijk voor 14,35, Ratjetoe nu tijdelijk voor 11,65 en Drawn after Nature voor € 44,95.

Blijvend in prijs verlaagd zolang de voorraad strekt

Veldkijker nu voor € 7,15. Dit boekje leert je aan de hand van de – vaak zo ontzettend spannende – leefwijze van beesten hoe je dieren herkent in het veld. Niet alle beesten natuurlijk, maar een selectie van alledaagse én speciale dieren.

Ontdek vlinders en libellen nu voor € 8,95 zolang de voorraad strekt. Vijfentwintig van de mooiste Nederlandse natuurgebieden passeren de revue: van veengebieden tot duinen, van bossen tot heidevelden. Je ontdekt wat elk gebied nu zo bijzonder maakt en welke vlinders en libellen er voorkomen. Dit boek bevat een schat aan achtergrondinformatie, handige tips voor herkenning en ideeën voor vlinderrijke wandelingen en uitstapjes. Handige kaartjes laten zien waar je een wandeling of bezoekerscentrum kunt vinden en met de praktische bezoekersinformatie kun je onbezorgd op pad.

Laat je inspireren door de frisse tekst en de prachtige foto's, trek de wandelschoenen aan en ontdek de Nederlandse rijkdom aan vlinders en libellen!

En wie nog een agenda nodig heeft of een Sinterklaascadeautje, kijk eens op www.knnvuitgeverij.nl. Daar vindt u de hele catalogus van de Uitgeverij.

Bestuursfunctie??

Francien Karsten

De afdeling KNNV Wageningen-eo is een zeer actieve en grote vereniging waarvan de leden veel werk verzetten in werkgroepen en commissies. Daarnaast is er een bestuur dat de algemene organisatorische en beleidszaken van de afdeling behartigt. Met een vaste regelmaat -om de 5 jaar- verandert het bestuur van samenstelling, voor een dynamische vereniging een goede zaak.

In Maart 2012 ontstaan er door het aftreden van twee bestuursleden (Antoon Loomans en Arnold van Vliet) even zoveel vacatures. In het jaar daarna loopt de termijn van twee volgende bestuursleden af (Jacques Hoefsloot en Francien Karsten). Dat betekent dat we in korte tijd 4 nieuwe bestuursleden nodig hebben. Dat is een aanzienlijk aantal. Anderzijds zijn de functies ook erg divers: **voorzitter, penningmeester, secretaris en bestuurslid voor de PR en Activiteiten Commissie.**

Wil je de KNNV vertegenwoordigen en mee helpen besturen, aarzel dan niet om bij mij- of de betreffende bestuursleden zelf- informatie te vragen via de telefoon (0317418928) of de e-mail (francienk@hotmail.com).

Namens het bestuur KNNV Wageningen -eo, Francien Karsten secretaris.

*Overweeg ook een functie als spin in het KNNV-web!
(Kunstwerk gemaakt door Siem van Huijzen, zie ook blz 5 van deze Urtica)*

De natuur is goud waard....

Prachtige landschappen, insecten, vogels of wilde planten...Als lid van de KNNV geniet je daar van. Natuurstudie is een boeiende en heel zinvolle vrijetijdsbesteding, waar je je hele leven mee bezig kunt zijn.

Maar...niet iedereen is zich bewust van de waarde van de natuur. Gelukkig stoppen enthousiaste KNNV'ers heel veel tijd in het uitvoeren van tellingen, inventarisaties en vooral het rapporteren daarover in de vorm van wandelgids, verslag of dvd. En dat allemaal om de medemens te wijzen op het belang van de natuur.

De Stichting Fondsen van de KNNV wil deze activiteiten dan ook graag financieel ondersteunen. Jaarlijks worden er door de Stichting subsidies verstrekt om afdelingsprojecten te verwezenlijken zoals een gids over stadsparken of een dvd over stadsnatuur.

Maar... de middelen van de Stichting zijn beperkt. Graag zien wij ons vermogen groeien om nog meer KNNV-werk dankzij onze financiële steun mogelijk te maken. Zou je eens na willen denken

over de mogelijkheid van een financiële bijdrage in de vorm van een eenmalige donatie of een periodieke gift?

Wat kunt u doen?

Kort gezegd: donateur worden van onze Stichting door een gift over te maken op rekeningnr. 498 328 988 t.n.v. Stichting Fondsen van de KNNV. De Stichting heeft een ANBI-status.

Maar er zijn meer mogelijkheden om onze Stichting te steunen. Het Stichtingsbestuur geeft op verzoek graag nadere informatie. Informeer eens bij de secretaris of andere bestuursleden (Hein van Bohemen, Jelle Schuurmans, Chris Ankersmit, Ina Marbus-Hotho).

Stichting Fondsen KNNV
secr. Geoske Sanders,
tel. 0318-417234 of e-mail: gmsan@hetnet.nl
rekeningnr. 498 328 988
t.n.v. Stichting Fondsen van de KNNV te Best.

Van en voor Leden 2012 met een nieuwjaarsborrel

Arnold van Vliet

Op **woensdag 4 januari** organiseren we net als ieder jaar weer de Van-en-Voor-Leden Nieuwjaarsbijeenkomst in de kleine kerkzaal van de Bevrijdingskerk, Van Schelvenweg 2 (hoek Ritzemabosweg) te Wageningen.

De avond begint om 19.30 uur. Alle leden – en vooral ook zij die in het afgelopen jaar lid zijn geworden – zijn van harte uitgenodigd om het nieuwe jaar goed en gezellig in te luiden.

Elk jaar vertellen diverse leden over bijzondere/leuke/verrassende natuurbelevingen

van het afgelopen jaar. Dit jaar hebben we een thema voor een deel van de bijdragen: **de inventarisatie in de Renkumse Benedenwaard in 2011**. Heel veel leden zijn het afgelopen jaar druk geweest met het in kaart brengen van de natuurrijkdom. Een aantal zal kort een impressie geven van hun bevindingen. Uiteraard kunnen ook mensen met andere natuurverhalen aan bod komen. Geef je suggesties aan mij door (arnold.vanvliet@wur.nl, 0317 485091).

Tijdens de pauze zijn er allerlei lekkere hapjes en uiteraard heffen we het glas op het nieuwe jaar.

Maakt u al gebruik van de natuurwetgeving?

Arnold van Vliet

De natuur kan met het huidige politieke klimaat wel een steuntje in de rug gebruiken. Voor veel mensen zal het echter (volledig) onduidelijk zijn hoe ze de huidige natuurwetgeving kunnen gebruiken om de natuur in hun eigen omgeving te beschermen. Dat is natuurlijk jammer omdat Natuurbescherming toch een van de speerpunten van de KNNV is. Om u op weg te helpen geeft Heleen Broier op **15 december vanaf 20:00** uur in Bevrijdingskerk, Van Schelvenweg 2 (hoek Ritzemabosweg) te Wageningen een korte lezing waarin de volgende vragen aan bod komen:

- Hoe werkt de huidige natuurwetgeving (Flora- en faunawet, Natuurbeschermingswet 1998)?
- Hoe wordt de natuurwetgeving geïmplementeerd in ruimtelijke plannen (bestemmingsplannen) of ingrepen (kap van bomen / sloop van huizen)?

- Hoe zou het theoretisch (juridisch) moeten en hoe gebeurt het vaak in de praktijk?
- Welke stappen moeten 'ecologisch gezien' doorlopen worden voordat een gebouw gesloopt of een boom gekapt mag worden?
- Op welke manier kan een derde partij (burger, KNNV, etc) met lokale kennis van aanwezige soorten zorgen dat met de plannen rekening gehouden wordt met aanwezige natuurwaarden?

Na de lezing is er ruim de mogelijkheid om er over in discussie te gaan. Heleen roept u op om zelf u eigen voorbeelden mee te nemen zodat we die kunnen bespreken.

Expositie: Natuur in Beeld, door Siem van Huijzen

Nog tot en met vrijdag 23 december 2011 zijn er in het gemeentehuis in Oosterbeek dierfiguren in steen en scraperboard te zien. De kunstwerken zijn gemaakt door Siem van Huijzen, lid van KNNV, afdeling Wageningen en omstreken. Het gemeentehuis in Oosterbeek is geopend van maandag t/m donderdag van 9:00 tot 17:00 uur, en op vrijdag van 9:00 tot 12:00 uur.

Afbeeldingen van zijn kunstwerken sieren diverse pagina's van deze Urtica.

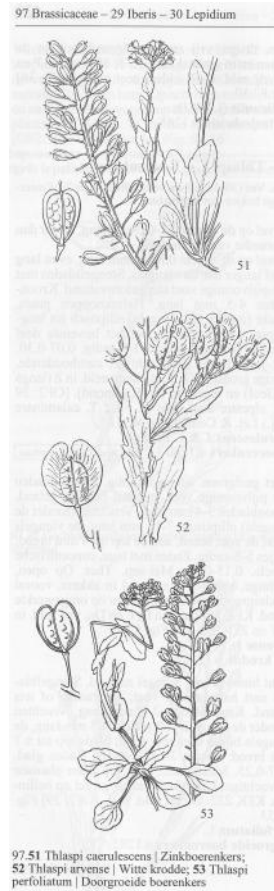

Cursus wilde planten KNNV-Arnhem

Michel Zwarts

De afdeling Arnhem van de KNNV organiseert al sinds meer dan twintig jaar jaarlijks een cursus Wilde Planten. Inmiddels hebben meer dan vijfhonderd mensen deze cursus gevolgd. Hoofddoel van de cursus is deelnemers te leren hoe ze met behulp van een flora zelf de naam van wilde planten kunnen vinden. Daarnaast komen ook andere onderwerpen aan bod zoals de bouw van planten, de voortplanting, de relatie met insecten en de systematiek. Verder is er ruimte voor bewondering en verwondering. De volgende cursus wordt gegeven in de periode april - juni 2012.

De cursus omvat negen lessen op woensdagavond van 19.30 tot 22.00 uur en drie excursies op de zaterdagochtend. De lessen beginnen met een (meestal korte) inleiding. Daarna volgen praktische oefeningen in het zelf determineren van planten. Dat doen we in kleine groepjes met begeleiding van ervaren mensen.

Bij de excursies bezoeken we plekken met een voor Nederland bijzonder rijke flora.

Praktische informatie

De cursusdata zijn 4, 11, 18 en 25 april, 9, 16, 23 en 30 mei en 6 juni.

De excursies zijn op 21 april, 19 mei en 2 juni.

De cursus wordt gegeven in de Thomas a Kempisschool, Thomas a Kempislaan 25, 6822, LR Arnhem.

De cursusprijs is €55 voor IVN- en KNNV-leden en €60 voor niet-leden. Daarbij is een reader met de samenvattingen van de lessen inbegrepen.

Als flora gebruiken we de zesde druk van de KNNV-uitgave: "Veldgids Nederlandse Flora" van Henk Eggelte. Verder zijn nodig een loep (vergroting 10x), en een spits pincet. De flora, loep en pincet kunnen via de cursus worden besteld.

Aanmelding bij: Michel Zwarts, tel 06-30265575; michel.zwarts@xs4all.nl

Alvast voor je agenda:

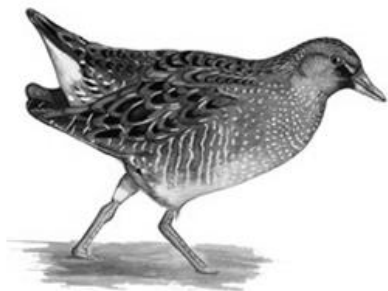
10 maart 2012 startbijeenkomst inventarisatie Grebbelinie Voorpostenlijn

Hans Inberg

De Grebbelinie is één van de minst bekende van de vele unieke landschappen in de (wijde) omgeving van Wageningen. In 2012 krijg je de gelegenheid om eens grondig kennis te maken met (een stukje) van dit unieke gebied: we gaan het inventariseren! De Grebbelinie is een stelsel van dijken, kommen, kaden, versterkingen, sluizen en duikers tussen de Eemmond bij Bunschoten en de Nederrijn bij Rhenen. De Grebbelinie is aangelegd vanaf 1744, met het doel om een deel van de Gelderse vallei onder water te zetten (inunderen), zodat vijandige troepen niet verder zouden komen. Net zoals de Hollandse waterlinie (die van recenter datum is) is de Grebbelinie amper op deze wijze gebruikt. De Grebbelinie is tegenwoordig op een aantal plekken in het landschap zichtbaar als een met bomen begroeide dijk, met een aantal restanten van aarden fortificaties (de zgn. 'werken'). Voor wie meer wil weten over de geschiedenis van de Grebbelinie, is er in 2004 bij uitgeverij Matrijs een boekje verschenen: De

Grebbelinie, een cultuurhistorische gids, geschreven door Bert Rietberg.

Wij gaan natuurlijk niet de hele Grebbelinie inventariseren. Staatsbosbeheer, die het grootste deel van het gebied beheert, heeft ons gevraagd om de zogenaamde Voorpostenlijn te inventariseren. Deze ligt ten oosten van de 'echte' Grebbelinie, en is ooit aangelegd om de dorpskern van Renswoude te beschermen als het gebied geïndundeerd werd. Nu vormt deze voorpostenlijn de grens tussen Gelre en Utrecht, halverwege Ederveen en Renswoude. De voorpostenlijn is een verlenging van de Slaperdijk die in de zeventiende eeuw werd aangelegd om overstromingen te keren. De belangrijkste schans in dit deel van de linie is Werk aan de Daatselaar. Ook een kleiner schansje behoort tot het inventarisatiegebied. De zuidgrens van het te inventariseren gebied is de Veenweg. Het verder zuidelijker gelegen Fort aan de Buursteeg (zichtbaar vanuit de trein) behoort

Porseleinhoen. Bron: *tringa paintings .nl*

(20 minuten) met de auto, 17 km (een uur) met de fiets. Vanuit het centrum van Ede is het slechts 11 kilometer.

En de natuur? Die is er! ondanks de doordringende stank van de intensieve veehouderij in de regio. Met name de grote verscheidenheid aan biotopen valt erg op. De liniedijk zelf is begroeid met opgaand bos van een redelijke leeftijd. Langs de voet van de dijk is op een paar plekken oud elzenhakhout aanwezig, vaak gemengd met es en hazelaar, en incidenteel oude eikenstoven. Langs de dijk liggen diverse poelen, deels in het moerasbos, deels in open terrein. Het fort zelf is recent van bos en opslag ontdaan, waardoor de geschiedkundige waarde beter zichtbaar is geworden. Er is een redelijk groot gageveld aanwezig. En dan is er de Sprakelaarsebeek (deel van de Lunterse beek), die werd vergraven om de fortgracht van het Werk aan de Daatselaar van water te voorzien. Later is de beek gekanaliseerd, en de fortgracht verdroogd. Recent heeft Waterschap Vallei en Eem er voor gezorgd dat er weer water stroomt door de fortgracht. Een andere grote verandering van recente datum is de natuurontwikkeling die plaats heeft gevonden op diverse plekken langs de dijk, op de percelen aan de Gelderse kant. Hiervan gaan we er twee inventariseren. De bodem is er afgegraven en er zijn enkele poelen bij gekomen. Het gebied heeft een waterbergingsfunctie, en in de natte zomer van 2011 stond het gebied deels blank. In deze natte percelen is een Porseleinhoen waargenomen!

Voor planten en mossen is al enig voorwerk verricht. Voor mossen zijn de eerste resultaten veelbelovend! Van de planten is al een soortenlijst gemaakt van beide pionierterreinen (een co-productie tussen de plantenwerkgroep van de KNNV en Floron). Hierbij zijn in totaal reeds 173 soorten genoteerd, waaronder de Rode lijstsoorten Dwergviltkruid, Duits viltkruid, Stijve ogentroost, Klokjesgentiaan en Blauwe knoop (de laatste twee uitgezaaid). Omdat deze pionierterreintjes zich snel ontwikkelen, zal de Flora er volgend jaar waarschijnlijk al weer heel anders uitzien.

dus niet tot het te inventariseren gebied. De afstand tot het centrum van Wageningen is een kleine 20 kilometer (20 minu-

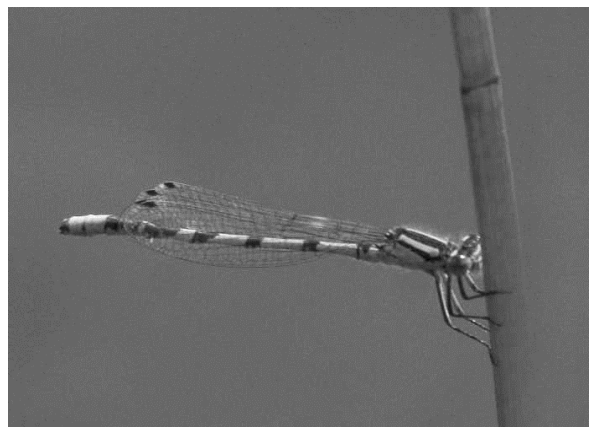
Ook voor vogels lijkt het een zeer boeiend gebied te zijn. Tijdens een van de planteninventarisatie-avonden werden al 2 Spotvogels gehoord. Vlinders worden door iemand uit Renswoude regelmatig, maar niet systematisch geteld. Met hem is contact opgenomen.

We gaan zoals gebruikelijk zoveel mogelijk planten en diergroepen inventariseren. Dat wil zeggen, in ieder geval vogels, vlinders, libellen, vaatplanten, mossen, amfibieën, reptielen en sprinkhanen. Verder alles waar we zelf zin in hebben, of het nu mijten, pissebedden of eencellige algen zijn. Alle gegevens zijn welkom bij de beheerder, die in zwaar weer verkeert, en zoveel mogelijk steun kan gebruiken. De beheerder is bijvoorbeeld geïnteresseerd in de betekenis die de Voorpostenlijn heeft als onderdeel van de ecologische hoofdstructuur. We zullen de gegevens bundelen in een mooi verslag, voorzien van nuttige beheeraanbevelingen. Hoe meer soortgroepen we kunnen meenemen, hoe beter, want elke soortgroep geeft weer een eigen kijke kijk op het gebied.

We hebben er zin in! De Voorpostenlijn is weer een heel ander gebied dan de uiterwaardengebieden waar we het afgelopen jaren veel hebben geïnventariseerd. Het gebied is uiteraard niet te vergelijken met de Bennekomse Meent of de Millingerwaard, maar omdat er nog relatief weinig mensen hebben rondgelopen, kunnen we er van alles verwachten! Contactpersonen voor de inventarisatie zijn Geoske Sanders en Hans Inberg. Voor meer informatie kun je bij hen terecht.

Aanmelden voor deelname graag zo spoedig mogelijk, maar uiterlijk 15 januari 2012 bij Geoske Sanders, (tel.0318-417234, e-mail gmsan@hetnet.nl). Wil je bij je opgave aangeven: naam, adres, telefoon, e-mailadres en welke soortgroep je wilt inventariseren?

Aan de deelnemers sturen we dan in februari een korte instructie, kaartmateriaal, een vergunning, enz.. Op **10 maart** hebben we een startexcursie gepland, waarover dan ook meer.

Watersnuffel. Foto: Willem van Raamsdonk

Grafisch Service Centrum Van Gils B.V.

Nude 40
6702 DM Wageningen
T (0317) 47 37 11
F (0317) 41 79 46
E info@gsc.nl

www.gsc.nl

*Uw partner in
digitaal drukwerk*

- digitale producties in zwart/wit en full-colour
- printing on demand
- gepersonaliseerd drukwerk
- desk top publishing
- document opslag en -beheer
- groot formaat posters

Buys & Ko

Biologische levensmiddelen
Bevrijdingsstraat 22
Wageningen, tel (0317) 41 08 42

geef je idealen handen en voeten:

eet biologisch

*Natuurslagerij
Keijzer en van Santen*

Churchillweg 40
6706 AB Wageningen
Telefoon 0317 412105

DIERVRIENDELIJK - ZUIVER - MILIEUBEWUST

Openingstijden: Di + Do 8.00 - 12.45 / 13.30 - 17.30 uur
Wo 8.00 - 13.00 uur
Vr 8.00 - 12.45 / 13.30 - 18.00 uur
Za 8.00 - 16.00 uur

Biologische voeding en verzorging
Marktplein 9 6721 JG Bennekom 0318 413067

Unieke ijstijdafzettingen op ecoduct Plantage Willem III

Leny Huitzing

Dat het reliëf van onze omgeving de sporen draagt van de ijstijden, zal de meeste knmv-leden niet onbekend zijn: de Gelderse vallei met zijn dekzandgordels, de stuwwallen met hun sneeuwsmeltwaterdalen, we danken ze aan de ijstijden. In tegenstelling tot wat wel eens gedacht wordt, zijn stuwwallen geen morenes: onder 'morene' verstaat men al het materiaal dat door het landijs is aangevoerd. Het materiaal van de stuwwallen lag hier al voordat het landijs arriveerde. Stuwwallen zijn rivierafzettingen die door het landijs zijn opgestuwd; daarbij werd tegelijkertijd een glaciaal bekken (de Gelderse Vallei) geschapen. Het bijzondere van onze stuwwallen en die van Midden-Duitsland is dat ze uit het Saalien - voorlaatste ijstijd - dateren: elders in Noordwest-Europa zijn de Saalienstuwwallen overreden door het landijs van de laatste ijstijd, het Weichselien.

Het landijs stak ver boven de stuwwallen uit. Bij het afsmelten spoelde het smeltwater over de rand van de stuwwallen naar beneden waarbij grind en zand lager werden afgezet. Zo ontstonden aan de buitenzijde van de stuwwallen grote spoelzandwaaiers die – met een term uit IJsland – ook wel sandrs genoemd worden. Het vliegveld Terlet ligt op zo'n sandr; deze sandr wordt gedraineerd door de ons bekende Renkumse beek en de Heelsumse beek. Plantage Willem III ligt eveneens op een grote sandr aan de zuidwestzijde van de Utrechtse Heuvelrug. De 'plantage' is in geologische kringen beroemd vanwege de gave sneeuwsmeltwaterdalen en is in 2000 tot Aardkundig Monument verklaard. Het is dan ook een verplicht nummer voor studenten geologie.

Enkele jaren geleden bereidden Ronald van Balen en zijn collega Maarten Prins, beiden als geoloog verbonden aan de Vrije Universiteit, een excursie voor op Plantage Willem III. Daarbij werd

Ijstijdafzettingen (Saalien) op pilaren ecoduct. Foto: Leny Huitzing

Door strenge vorst gebroken steen. Foto: Leny Huitzing

hun aandacht getrokken door de pijlers van het in 2007-2008 aangelegde ecoduct dat onder de N225 door Plantage Willem III met de uiterwaard verbindt. Naderbij gekomen, ontdekten zij op de buitenkant van de vier meter hoge palen gave vorstwiggen en andere fraaie, door strenge vorst veroorzaakte, bodemveranderingen zoals kapot gevoren grind.

Waarvoor is deze bijzondere ontsluiting ontstaan? Bij het maken van het ecoduct heeft de aannemer door het wegdek van de N225 cylinders in de sandr geboord en er cement in gegoten. Daarna werd het omringende spoelzand afgegraven. Dankzij het beton plakten de smeltwaterafzettingen vast aan de palen. Met elkaar geven de 40 betonnen palen een schitterende doorsnede door de zo'n 150.000 jaar oude smeltwaterafzettingen en de later daarin ontstane vorstverschijnselen waarvan de tot wel vier meter lange vorstwiggen uniek zijn in Europa.

Plantage Willem III wordt beheerd door Het Utrechts Landschap; het ecoduct is voor publiek gewoonlijk niet toegankelijk.

Wij hebben toestemming gevraagd en gekregen om op **3 maart 2012** de afzettingen van dichtbij te bekijken. Reserveert u deze datum daarom vast in uw agenda. Ronald van Balen, als geoloog gespecialiseerd in de ijstijden, geeft om 13.00 uur in de Bevrijdingskerk een presentatie over het ontstaan van het landschap van Plantage Willem III. Aansluitend leidt hij met Maarten Prins een excursie op de plantage waarbij zowel de bijzondere smeltwaterafzettingen op de palen als de sneeuwsmeltwaterdalen bekeken zullen worden. **Zie voor logistieke details de activiteitenkalender.**

Een nieuw beheerplan Grebbeberg/Blauwe Kamer

Dirk Prins

Het nieuwe 'Beheerplan Blauwe Kamer, Grebbeberg en Laarsenberg 2011-2021' is uitgekomen en samensteller Markus Feijen -- een jong Wageningsecoloog die hiervoor speciaal tijdelijk is aangesteld door de Stichting Het Utrechts Landschap (verder als HUL aangeduid) -- stuurde mij een exemplaar samen met dat van de Amerongse Bovenpolder/Amerongse Bos. Van de Plantage Willem III verkreeg ik dit al eerder. Dit alles op grond van de vele gegevens, teksten en foto's die ik, vaak samen met andere KNNV-ers, met name van de flora in de loop van bijna 30 jaar heb verzameld en geschreven en die ik Markus had toegestuurd.

Bij het doorlezen besef ik weer in welk een unieke omgeving wij als natuurliefhebber/hobbyist annex verschafter van nuttige gegevens actief zijn en aldus op velerlei manieren van kunnen genieten....! Ik doe dat zelf bovendien door als gids heel frequent en met enorm veel plezier een scala aan groepen geïnteresseerden in de Blauwe Kamer rond te leiden waaronder ook buitenlandse studenten van Wageningen UR. Bij die laatsten verwekt het de nodige hilariteit als je vertelt over de 'mountain' de Grebbeberg....!

Stuwwal, uiterwaard en rivier en hun gradiënten geven kansen aan een brede variatie aan planten, dieren en landschappen. Sinds het beheer door HUL vanaf 1985 zijn er in de Blauwe Kamer vele zeldzame soorten teruggekeerd of nieuw gekomen, denk bijvoorbeeld maar eens aan bever, ringslang, rugstreppad, kamsalamander, kwartelkoning, porseleinhoen, gele kwikstaart, sprinkhaanrietzanger, lepelaar, graspieper, bosrietzanger, sleedoorndpage, rivierrombout, kleine pimpernel, karwijvarkenskervel, fraai duizendguldenkruid, klein vlooienkruid, franjegtiaan, gewone agrimonie, sikkelklaver, kweekdravik, zachte haver, enz. In 2008 waren 71 vogelsoorten

Lepelaar en grauwe gans, Blauwe Kamer. Foto: Dirk Prins

als broedvogel aanwezig tegenover 36 in 1985 en het aantal territoria was toen gestegen van 115 als broedvogel aanwezig tegenover 36 in 1985 en weidevogels zoals Grutto en Kievit achteruitgegaan of verdwenen want de terreinen zijn ruiger geworden (maar in de moderne landbouw is dit niet veel beter...). Ooit broedden er ook Zwarte sterns, Rietzangers, Grote karekieten en Woudaapjes maar die zijn op veel plekken in Nederland verdwenen en komen niet zo gemakkelijk terug.

Dit herstel van natuurwaarden heeft uiteraard alles te maken met de verandering van agrarisch gebruik naar natuurbeheer en herinrichting volgens 'Plan Ooievaar' van Frans Vera c.s. Dat laatste betekende o.a. het graven van enkele strangen en het plaatselijk weghalen van de zomerdijk zodat hoog water sneller kan toetreden en de dynamiek wordt verhoogd, gevolgd door begrazing met de Koniks en Galloways. Toch dwingen de veiligheidseisen van RWS t.a.v. hoog water wel enkele concessies af van de oorspronkelijke ideeën van deze 'Nieuwe Natuur'....! Na 'Deltaplan' en 'Ruimte voor de Rivier' kwam 'Stroomlijn' en dat betekent dat op delen van de uiterwaard, met name tussen zomerdijk en rivier en op de kribben, geen boomopslag meer wordt getolereerd en zelfs ook wel eens moet worden gemaaid (met afvoer van maaisel) zoals we dat al in de Palmerswaard aan de westzijde van Rhenen zagen gebeuren. Zulk maaien kan op zich gunstig zijn voor sommige bijzondere soorten en ook voor het veelal zo kleurige bloemenpalet dat we direct langs de rivier zien.

De meer unieke stroomdalflora vinden we vooral op de zuidhellingen van zomer- en winterdijk en aan de voet van de Grebbeberg. De begrazing schiet er nog al eens tekort zodat aanvullend maaien het behoud kan dienen. Dat zien we bij de Grebbeberg nu al enkele jaren gebeuren. Zelf

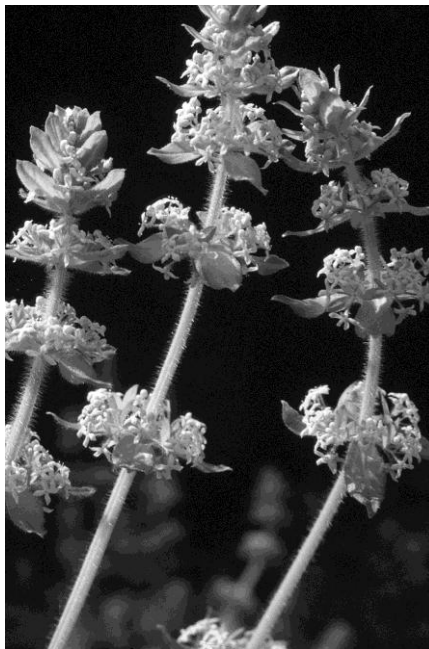
Koniks bij Griendweidstrand, Blauwe Kamer. Foto: Dirk Prins

vind ik het dan wel jammer dat dit op de zuidhelling direct langs het fietspad onderlangs in de midden- en westelijke delen niet gebeurt, kennelijk omdat het maaien achter het prikkeldraad op de uiterst steile stukjes te moeilijk is. Daar groeien soorten als Wilde marjolein – een leuke en zeer gewilde nectarplant voor bijen en vlinders –, Agrimonie, Kruisbladwalstro, enz. en ooit ook Voorjaarszegge, Engelse alant en Grote tijm. Deze zullen grotendeels verder verdwijnen in de bij afwezigheid van begrazing of maaien ontstane ruigten van bramen, distels en brandnetels en de opslag van struiken en bomen. Dat laatste verhindert tevens toenemend het uitzicht vanaf het fietspad richting fortificaties en Blauwe Kamer.

Hopelijk blijft de begrazing op de zomerdijk voldoende intensief zodat ook daar de aanwezige bijzondere stroomdalsoorten zoals Kleine pimpernel, Zachte haver en Kweekdravik niet door ruigten en meidoorns verdwijnen. In het beheerplan wordt vermeld dat ook hier aanvullend maaien en afvoeren ooit nodig zou kunnen worden. Soms denk ik trouwens bij het succes van soorten als Kruisdistel en Kattendoorn aldaar dat deze plaatselijk wel eens zo talrijk kunnen worden – ze worden wegens hun stekeligheid niet gegeten – dat ze een aantal andere bijzondere soorten kunnen gaan verdringen....

Maar voorlopig lijkt dit nog niet aan de orde; een plant als Sikkelklaver profiteert zelfs van de beschermende werking van Kattendoorn.

Aan de inzet van schapen wordt ook gedacht en we hebben

Kruisbladwalstro. Foto: Dirk Prins

dit vooral op de Grebbedijk en de fortificaties maar ook op de Plantage Willem III al verschillende keren kunnen aanschouwen. Men spreekt hierbij van 'drukbegrazing' ofwel het pleksgewijs korte tijd begrazen met behulp van een gemakkelijk verplaatsbaar elektrisch raster. Zelfs in de Blauwe Kamer zou dit wel eens (aanvullend) nuttig kunnen zijn hoewel daar het beheer in principe beperkt blijft tot rund, paard en eventueel aanvul-

lend maaien. Voorlopig is geen kap van bomen nodig want de bosvorming is er nog beperkt en vooral op plaatsen aanwezig waar RWS dat als minder kritisch ziet met het oog op de afvoer van hoogwater. Vooral de Eenstijlige meidoorn doet het goed; de opslag van de Es, Wilg en Populier zie je vooral in de winter met een sneeuwdek nog al ingeperkt worden door het aanvreten door Konik en Galloway maar ook de Bever neemt in aantal toe en zal een toenemend aantal bomen voor zijn rekening nemen.....!

Tot slot wil ik het nog even over de Kwartelkoning hebben omdat deze zowel nationaal als Europees bedreigd is en speciale beschermingsaandacht krijgt en dat zie ik in het beheerplan terug. In het zo interessante boek 'Wat vliegt waar?' (2010) van onze Vogelwerkgroep zie ik in een grafiekje dat de Kwartelkoning in onze omgeving tussen 1993 en 2009 eerst in aantal toenam maar daarna weer bijna helemaal verdween. Er was een piek in de Blauwe Kamer van 5 broedgevallen in 1998, 10 in de Amerongse Bovenpolder 1997, 9 in de Wageningse Bovenpolder in 1998 en 3 in de Randwijkse uiterwaarden in 2000, maar in 2009 resteerde slechts 1 broedpaar bij Amerongen..... Volgens het begeleidende commentaar zou deze soort het beste gedijen bij extensief hooibeheer

Zachte haver. Foto: Dirk Prins

en bij de huidige verruiging en begrazing verdwijnen maar er zijn ook geluiden dat de stand van de Kwartelkoning vooral samenhangt met wat er in Oost Europa gebeurt. In het beheerplan wordt gezegd dat

speciaal t.b.v. deze soort in de Blauwe Kamer eventueel pleksgewijs gemaaid zal worden of zelfs de bovengrond verwijderd. Ik ben benieuwd of zo iets ooit zal gebeuren

Misschien kan ik een volgende keer nog eens op een aantal interessante details in dit beheerplan terugkomen.

Veranderingen in het Renkumse beekdal

Ruud Schaafsma

Renkumse Beekdal. Foto: Ruud Schaafsma

In het Renkumse beekdal wordt een omvangrijk plan uitgevoerd door Staatsbosbeheer (SBB). Hieronder een beschrijving met een aantal kritische kanttekeningen van wat er al is uitgevoerd en waaraan in oktober wordt gewerkt.

Het Slangengat

Al bijna twintig jaar maakt de IVN werkgroep 'Beken en sprengen' de beken schoon in het Renkumse beekdal. SBB benadrukte al deze jaren dat er vanwege de bijzondere vegetatie en de watervoerendheid niet in het Slangengat, een verlande poel, mocht worden ingegrepen. In de KNNV/IVN inventarisatie van het zuidelijk deel van het Renkumse beekdal werd voor het Slangengat 'een terughoudend bosbeheer (open, maar met behoud van schaduw)' geadviseerd. Een citaat uit het rapport: 'Speciale aandacht voor een moeras in een bossituatie, met zeldzame soorten uit de bronbeekgemeenschap. Planten als Paarbladig goudveil, Gevleugeld helmkruid en Wateraardbei'. Inmiddels zijn de meeste bomen in het Slangengat gekapt, waardoor de beschaduwing is verdwenen. Het is te hopen dat deze ingreep deze bijzondere biotoop niet zal aantasten.

Twee knuppelpaden en de Halveradsbeek

De aanleg van twee knuppelpaden en het dempen van een deel van de Halveradsbeek staan op de planning. Het dijkje met daarop een bestaand pad van het dorp Renkum naar de Bosvijver wordt afgegraven. Hier komt een knuppelpad op palen, met als doel dat het water kan doorstromen. Het tweede nieuw aan te leggen knuppelpad is gepland tussen gebouw 'de Beken' en het 'Slangengat'.

Bezwaarschrift

Tegen de aanleg van het tweede, nieuwe knuppelpad en het gedeeltelijk dempen van de Halveradsbeek is bij Staatsbosbeheer en via de inspraakprocedure bij de gemeente Renkum be-

zwaar aangetekend door drie organisaties: KNNV afdeling Wageningen e.o., de Stichting tot Behoud van de Veluwe Sprengen en Beken en IVN afdeling Zuidwest Veluwezoom. Deze organisaties vinden het natuur- en cultuurhistorische belang van de Halveradsbeek te groot om het dichtgooien ervan uit te voeren. Een tweede pad overdwars door het beekdal, vanaf gebouw 'de Beken' naar het Slangengat, zou het gebied versnipperen en zou veel onrust geven in een mooi natuurgebied.

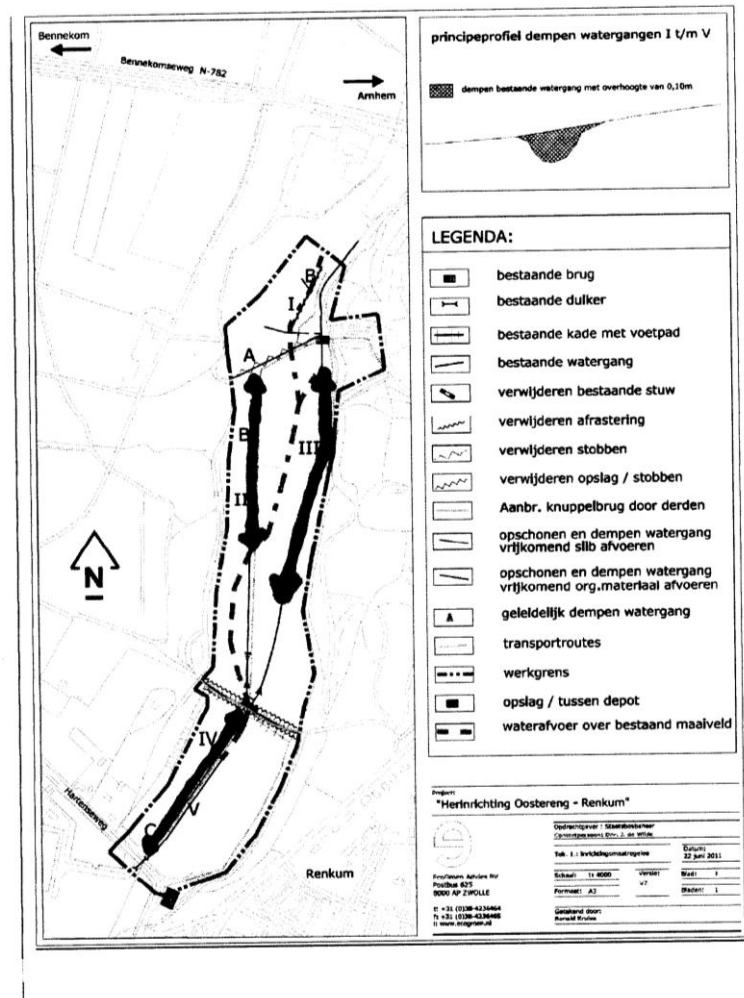
Als reactie op de ingediende bezwaren heeft SBB vanwege 'gebrek aan maatschappelijk draagvlak' afgezien van de aanleg van het nieuwe knuppelpad. Het dempen van een gedeelte van de Halveradsbeek gaat helaas door en is al in uitvoering. De ingezonden bezwaarbrief gaf voor de gemeente Renkum en vervolgens de provincie Gelderland 'géén aanleiding om van de Ontwerp-Verklaring af te wijken'. De cultuurhistorische waarde van deze beek is in de bezwaren onvoldoende aan de orde gekomen en heeft mede daardoor bij de gemeente, de provincie en SBB mogelijk niet meegewogen om het besluit tot dempen van de Halveradsbeek goed te beoordelen. Bij een half rad deed niet alleen de snelheid maar ook het gewicht van het water het rad draaien. Van dit soort molens kwamen er maar enkele voor op de Veluwe.

Toelichting SBB op dempen Halveradsbeek

SBB geeft de volgende toelichting: 'SBB hoopt door het deels dempen van deze beek een vernatting van het beekdal te bereiken, waardoor in het dan ontstane vochtig hooiland dotterbloem, ratelaar en moeraskartelblad terugkomen. De beekbodem van de Halveradsbeek ligt 70 à 90 centimeter onder het maaiveld. Daardoor trekt de beekloop water uit het aanliggende beekdalgrasland naar zich toe. In het voorjaar en de zomer kan daardoor het waterpeil ver zakken. Door de beekloop daar waar deze echt diep ligt en weinig waardevolle vegetatie bevat te dichten zal het water na de ingreep z'n natuurlijke weg via de laagste delen van het beekdal zoeken. De bodem droogt hierdoor minder uit. Ook de parallel lopende sloot wordt gedeeltelijk gedempt, net als het parallel lopende slootje aan de westkant van de beek tussen het wandelpad en de Hartensweg (zie figuur 1). De beek en slootjes worden gedempt met zand van industrieterrein Beukenlaan. De meest voor de hand liggende oplossing zou zijn hiervoor het materiaal dat op de oevers van de beek ligt te gebruiken, dat is er ooit ook uitgekomen. Uit het noodzakelijke explosievenonderzoek bleek dat er veel ijzer in en langs de beken ligt, waarvan misschien een deel explosieven zijn. Zo'n dure ruiming wordt achterwege gelaten'.

Op de bijgevoegde kaart is te zien welk beekdeel en slootjes worden gedempt. Deze staan dik ingetekend. Het rechter deel is de Halveradsbeek, het gaat om een beekdeel tussen 'De Beken' en het wandelpad van het dorp Renkum naar de Bosvijver.

De toekomst zal uitwijzen of de door SBB uitgevoerde ingrepen een verbetering voor de natuurwaarden zal opleveren.

Verslagje van een paddestoelenweekend 7-8-9 oktober 2011

Jaap Uttien

Van de 21 mensen die zich op hadden gegeven voor de paddestoelenweekend in Hall hadden de meesten ervoor gekozen om in het NIVON huis (Nederlands Instituut voor Volksontwikkeling en Natuurvriendenwerk) te overnachten. Meteen na aankomst vrijdag rond 13.00 startten we met de eerste excursie en reden naar het Leusveld waar onwaarschijnlijk grote muggen al een tijdje op nieuwe slachtoffers hadden zitten wachten. Een rijk stukje bos met veel soorten paddestoelen waarbij voor ons de kleine stinkzwam, gele stekelzwam, kostgangersboleet en bittere kaaszwam er uitsprongen.

Enkele ijverige deelnemers hadden zich thuis al uitgesloofd met het bakken van hartige taarten die 's avonds met smaak en salade door eenieder werden opgepeuzeld.

Holsteelboleet. Foto: Jaap Uttien

's Avonds zagen we een uitgebreide serie dia's van paddestoelen van Lies en Krist van Veen, het maakt je weer nederig wanneer je merkt dat je meer dan 80 % nooit hebt gezien.

Zaterdag naar landgoed Lichtenbelt, onder leiding van Klaske en Herman ten Grotenhuis, paddestoelenkenners die deze omgeving goed kennen. Ook hier weer een keur van leuke paddestoelen waarbij een gigantische Biefstukzwam, Eikhaas, Ivoorzwam en Fopelfenbankje onder vele anderen opvielen.

Hierna gingen we naar het Ereveld Loenen, een enorm groot heideveld waar op onopvallende plaatsen rijen tegels met namen liggen en waar getracht is de paden en graven te laten opgaan in het landschap. Dit bleek tot dan toe de rijkste en meest bijzondere plek te zijn met als leuke vondsten een groep Koeienboleten waar nog een Roze Spijkerzwam tussen stond, Cantharel, Hol-

Jong geleerd.....

steelboleet en Okerkleurige Vezeltruffel. Een indrukwekkende en bijzondere omgeving.

De avond werd gebruikt om zo veel mogelijk soorten op naam te brengen, wat af en toe nog behoorlijk lastig was.

Zondag zijn we naar Kasteel Voorstonden gereden, op steenworp afstand van het NIVON huis. Doordat daar op grote schaal "nieuwe natuur" werd gemaakt was er qua landschap "nog" weinig aantrekkelijks te beleven. De echte zoekers vinden natuurlijk altijd wel leuke of bijzondere soorten zoals Bloedende Buisjeszwam, Dodemansvingers, Poederige Rupsendoder en Eikelbekertje.

Al met al was het een ontzettend rijk weekend, (de lijst laat 140 soorten zien), maar het was vooral leuk door allerlei lieve en gezellige mensen van heel jong tot redelijk bejaard. We hopen dat het plezier en enthousiasme van de foto's is af te lezen. Misschien een reden om je ook voor de Werkgroep op te geven?

Speciale dank aan de organisatoren die dit allemaal voor ons geregeld hebben.

....oud gedaan. Foto's: Jaap Uittien

Gödöllő is zo mööi

Nico Mentink

Ik zal me even voorstellen: ik ben Nico Mentink en ik heb veel interesse in de natuur in al zijn vormen. Vroeger keek ik vooral naar vogels en planten, de laatste tijd wat meer naar paddestoelen en insecten. Samen met mijn vrouw Teresa Garcia trekken we vaak de natuur in.

De meeste mensen kennen me nog niet, ik zit pas bij KNNV. Eigenlijk zou ik bij elke groep willen zitten, ik zat eerder een seizoen enkele keren bij de paddestoelgroep. Ik heb nu twee keren bij de florongroep meegedaan en ik zou graag ook bij

de mosgroep actief willen zijn, maar dat zal wel weer volgend jaar worden.

We zijn op woensdag 5 oktober j.l. met de gemeentebus naar Gödöllő (Hongarije) geweest. Ik wilde kijken of daar ook soortgelijke groepen zoals de KNNV zijn, zodat we misschien in de toekomst iets samen zouden kunnen doen. Het Groene Wiel heeft jarenlang goed contact gehad, volgens mij wel met kinderen maar niet met volwassenen.

Pleintje in Gödöllő. Foto:Nico Mentink

Het is 20 uur bussen. De eerste avond hebben we bij ons fantastisch gastgezin doorgebracht dat we al eerder kenden van vorig bezoek. Vrijdagochtend heb ik met enkele mogelijke geïnteresseerden gepraat. Jano Nagy is een bioloog en gepromoveerd op hoogveen ("spagnum bogs") en andere wetlands van Hongarije. In Hongarije waren veel wetlands die nu ook ontgonnen of verdroogd zijn.

Ook was een van zijn promotiestudenten erbij. Direct na ons voorgesteld te hebben liet hij me een grasveldje zien buiten de stad. Het was de plek waar we jaren terug een paardenshow zagen. Het blijkt dat juist op die plek waar nu paarden draven het laatste stukje droog grasland was in de wijde omgeving. Naast het parkeerterrein was er nog een klein stukje droog grasland over. We zagen planten die ook in Nederland in de duinen groeien: *Euphorbia cyparissias*, (Cypreswolfsmelk), *Melilotus officinalis* (Honingklaver), *Artemisia campestris* (Wilde averuit), en *Tortula ruralis* (Groot duinsterretje). Met een beetje water werd het uitgedroogde mosplantje weer helemaal groen. Ook groeien daar endemische soorten zoals *Festuca vaginata* en *Plantago indica*.

Verderop was er een beekje waar enkel jaren terug nog de *Dactylorhiza incarnata* (Vleeskleurige orchissen) en de *Epipactis palustris* (Moeraswespenorchis) bloeiden, helaas hebben ze daar een barbecueplaats gemaakt. Ondanks dat het terrein onderdeel is van gemeentelijk natuurgebied heeft het dus geen beschermd status. We discussieerden over hoe het beter beschermd zou kunnen worden.

Op de weg erheen viel de massale aanwezigheid van de *Robina pseudoacacia* op. Die boom blijkt een grote dreiging te vormen voor de overgebleven oorspronkelijke bossen en ook de steppen raken bebost dankzij deze indringer. Het probleem wordt vergroot doordat deze vlinderbloemigen de bodem zo verrijken dat vegetaties die

op arme bodems groeien totaal verdwijnen. Ook bepaalt de boswet dat geen bos gekapt mag worden, ook geen Robinia bos.

Daarna zijn we naar de hortus gegaan van Gödöllő. Daar probeert hij met behulp van studenten zeldzame soorten te laten groeien, zoals *Vicia biennis* (een klimmende boon), waar ik nog de herfstrestanten van zag.

In zijn kantoor praatten we verder over de plantjes en beestjes en ook eventueel over een uitwisseling. Er zijn twee thema's die we zowel in Nederland als in Hongarije kunnen uitwerken: de droge gebieden en de natte gebieden met al zijn fauna en flora. Dan gaat het in Nederland om de stuifzanden en de duinen en in Hongarije om de droge poestas en om de natte gebieden in beide landen. Jano weet waar alle mooie plekjes in Hongarije zijn, en veel KNNV leden weten dat wel in Nederland. Mijn voorstel was om een thema van twee jaar over droge gebieden uit te werken: één jaar komen de Hongaren van allerlei interessegebieden naar Nederland om hier samen met KNNV de duinen en stuifzanden af te struinen en het volgende jaar gaan leden van KNNV Wageningen naar Hongarije om daar samen met de Hongaren naar de droge poestas gaan. Het ander twee jaar thema zou de natte gebieden (Hoog- en Laagveen) kunnen zijn.

We moeten nog bekijken wanneer het een goede tijd is om daar en hier de natuur in te gaan.

Er blijken genoeg vogelaars en plantliefhebbers in Gödöllő te zijn. Alleen zijn ze niet verenigd in een organisatie zoals de KNNV. Jano wil wel contactpersoon daar zijn. Er zijn trouwens wel landelijke groepen (bijv. vogels, orchideeën en natuurbehoud).

Dus KNNV' ers verdiept U in het droge gebied! Het lijkt me interessant om vanuit elke KNNV groep een paar mensen te vinden die vanuit hun interesse en expertise in de Hongarije groep

Gödöllő dansgroep. Foto:Nico Mentink

willen zitten en dat we dus met een groep naar Hongarije kunnen afreizen en dat we de verschillen en overeenkomsten hier en daar te weten komen. Mail me wanneer je interesse hebt:

nicomentink@gmail.com.

We moeten maar even kijken of dit gaat lukken, de eerste contacten zijn in ieder geval gelegd.

Nationale Nachtvlinder Nacht 2011

Riny en Gerry Kluyvers

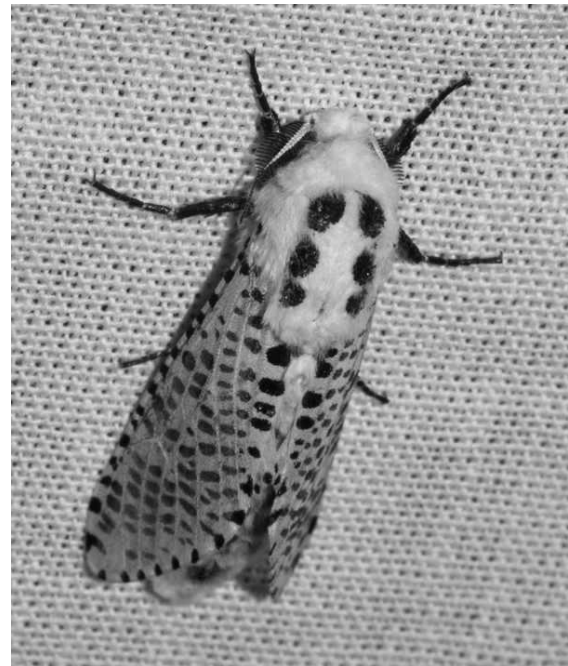
Op twee september was het alweer de zevende Nationale Nachtvlinder Nacht geïnitieerd door De Vlinderstichting. Zowel De Vlinderstichting medewerkers als de KNNV Wageningen leden maakten deze nachtvlinder nacht tot een prachtige belevenis voor jong en oud. Het weer liet ons niet in de steek, dus het beloofde een prachtige nachtvlinder nacht te worden.

Het is leuk om ook naar een ander excursie-punt te gaan dan die je gewend bent. Keuze genoeg op de website van De Vlinderstichting. Aldus was onze keuze gevallen op het excursie-punt in de botanische tuin Belmonte in Wageningen.

Een informatietafel bij de ingang van de tuin, gaf je al een goede indruk welke nachtvlinders je zou kunnen gaan zien. Een ondersteunende brochure om enkele nachtvlinders te kunnen herkennen vond gretig aftrek. Zo ook de gast-vrije ontvangst met een drankje.

Bij het vallen van de avond vond de eerste wandeling plaats onder de bezielende leiding van Dick Groenendijk. De jeugd was niet weg te slaan bij Dick en liep dan ook geen meter bij hem vandaan. Meer dan tien bomen waren gestroopt om de nachtvlinders te lokken. Duidelijk was te zien hoe een huismoeder met haar lange roltong genoot van deze onverwachtse lekkernij. Tot grote verrassing van de kinderen waren er ook andere nachtdieren te ontdekken. Pissebedden, hooiwagens en een pad kregen dan ook de nodige aandacht.

Maar liefst vijf lichtpunten waren opgesteld in Belmonte met ervaren specialisten van beide organisaties. Zoals altijd waren de leden van KNNV Wageningen weer zeer actief. Het was interessant om de verschillen te kunnen ontdekken tussen de Turkse uil, Getekende gamma-uil en gamma-uil. Gewezen te worden op de schitterende braamvlinder en de Gelijnde grasuil. Een bezoeker werd terstond bediend, nadat ze had gevraagd of nachtvlinders alleen maar bruin waren, door het bezoek op het laken van een hagendoornvlinder. En even later door de groenkleurige appeltak.

Gestippelde houtvlinder. Foto: Willem van Raamsdonk

Ook minder gewone soorten trakteerden ons op deze bijzondere mooie warme nacht zoals het maanuiltje en het essengouduiltje. De laatste wordt bijna niet waargenomen in het noorden van ons land.

Bedankt Vlinderstichtingmedewerkers en KNNV Wageningen-leden voor een zeer geslaagde avond.

Noot van de redactie: dit jaar is als onderdeel van de inventarisatie in de Renkumse Benedenwaard gestart met het inventariseren van nachtvlinders. Bij de opzet hebben wij de hulp ingeschakeld van de Vlinderstichting. Naar aanleiding hiervan vroegen zij ons om met onze lakens in Belmonte te gaan staan tijdens de Nachtvlindernacht. Gezien het grote aantal bezoekers en grote aantal nachtvlinders dat door de gunstige weersomstandigheden naar Belmonte trok was het een geslaagde actie die ons inziens voor herhaling vatbaar is.

Tropische drijfzaden- lezing

Woensdag 18 januari 2011 houdt Gerhard Cadee een lezing over tropische drijfzaden: Zeeharten en knikkernoten op het Nederlandse strand.

Op het strand spoelen naast plastic en ander menselijk afval, schelpen en wieren ook plantenzaden aan. Veel planten die langs het water groeien verspreiden zich met behulp van drijvende zaden. Kijk maar eens in aanspoelsel langs de Rijn. Ook daar zie je een duidelijke invloed van de mens in het rijke aanbod aan kersen-, pruimen- en abrikozenpitten. Rivieren brengen deze zaden naar zee. Ook langs de kust groeiende planten laten hun zaden vaak door zeewater verspreiden, denk bij ons aan bijvoorbeeld zeeraket en zee-kool. Aan het strand kun je dus een rijk samenraapsel van zaden van diverse herkomst verwachten.

Zaden van enkele tropische planten kunnen zelfs een hele oceaan oversteken. Ze spoelen aan op de kusten van Europa getransporteerd door de Golfstroom en de voortzetting daarvan de Noord Atlantische Drift. Een enkele bereikt zelfs via Het Kanaal of om Schotland de Nederlandse kust!

Vaker vind je op het strand door de mens aangevoerde niet inheemse zaden en vruchten zoals paranoten, cacaobonen, mangopitten, wonderbonen.

Herkomst en naam van aangespoelde zaden en vruchten probeer ik te achterhalen, een boeiende hobby, zoals ik in mijn lezing zal duidelijk maken. Hebt U zelf aangespoelde zaden gevonden, waar dan ook: neem ze mee! Misschien kan ik ze op naam brengen. Tijd: 20.00 uur.

Plaats: Bevrijdingskerk, Van Schelvenweg 2 (hoek Ritzemabosweg) te Wageningen.

Oproep tweedehands boeken

De vereniging beschikt over een groot aantal tweedehands boeken. Door verkoop hiervan kunnen extra inkomsten worden verkregen voor de organisatie van activiteiten van de vereniging. Als u zelf nog over tweedehands boeken beschikt die u weg wilt doen en die interessant zijn voor leden van de KNNV, dan kunt u deze inleveren. Voor inleveren en aankoop van tweedehands boeken kunt u contact opnemen met Leni Uittien (j.uittien@hccnet.nl) of Guda Poot (Guda@hjpoet.demon.nl).

De huidige lijst met tweedehandsboeken kunt u inzien via de website (www.knnv.nl/wageningen via 'boekenverkoop' in het menu).

KNNV Wageningen e.o. op Facebook

Susanne Driessen, PRAC

Onze KNNV-afdeling blijft met haar tijd meegaan. Op Facebook is een pagina speciaal voor KNNV Wageningen e.o. geopend. Hier kun je de activiteitenplanning terug vinden, aan anderen laten weten dat je aan een bepaalde activiteit meedoet en vooral ook ervaringen en foto's delen en meedoen aan discussies. Je vindt KNNV Wageningen e.o. op Facebook via de link: <http://www.facebook.com/pages/KNNV-Wageningen-eo/200934283288194> of door in de zoekbalk van Facebook "KNNV Wageningen" in te vullen.

Deel deze pagina vooral ook met je Facebook-vrienden, zodat zij voortaan ook kunnen volgen wat er allemaal gebeurt bij onze afdeling. We zien je op Facebook!

Ledenadministratie

Tekst om privacyredenen verwijderd

Kunstwerk gemaakt door Siem van Huijzen (zie ook blz 5 van deze Urtica)

Beknopt overzicht activiteiten andere organisaties

KNNV Arnhem (www.knnv.nl/arnhem)

Zaterdag 3 december **Landschapsexcursie** naar het Deelerwoud

Zaterdag 17 december Excursie ter afsluiting van het Jubileumjaar naar **Kasteel Doorwerth** en omgeving.

Zie de website voor meer activiteiten en meer informatie

IVN Ede (www.ivn-edede.nl)

Zaterdag 10 december Winterwandeling op De Sysselt
Zaterdag 1 januari Nieuwjaarswandeling De Sysselt
Zaterdag 8 januari Wintervogels op het Wekeromse Zand
Zaterdag 15 januari Lange afstandswandeling
Zondag 23 januari Winterwandeling op het Planken Wambuis
Zaterdag 19 februari Winterwandeling Wekeromse Zand

Kunstwerk gemaakt door Siem van Huijzen (zie ook blz 5 van deze Urtica)

IVN Veenendaal/Rhenen (www.ivnveenendaal-rhenen.nl)

Zie website

IVN Rijn en Waal (www.ivnrijnwaal.nl) (Overbetuwe)

Zie website.

IVN Tiel (www.ivn.nl/tiel/)

Zie website.

Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie NJN (www.wageningen.njn.nl of 06-14570987), voor jongeren t/m 25 jaar.)

Zondag 4 Dec Mossenexcursie naar de Hoge Veluwe, 10 uur

Zaterdag 10 Dec Vogelexcursie in de uiterwaarden, 9.30 uur

Zondag 15 Jan Mossenexcursie naar Rozendaal, 9.45 uu

Zie verder website.

Jeugdbond voor Natuur- en Milieustudie JNM (www.jnm.nl, voor jongeren t/m 25 jaar).

Zie website.

Geldersch Landschap en Gelderse Kasteelen (www.mooigelderland.nl)

Diverse wandelingen en excursies, zie website.

Utrechts Landschap (www.utrechtslandschap.nl)

Diverse wandelingen en excursies, zie website.

Vlinderstichting (www.vlinderstichting.nl)

Zaterdag 11 februari Landelijke vlinderdag (meer informatie op de website)

Agenda

Iedere belangstellende is van harte welkom bij alle activiteiten om zo kennis te maken met de vereniging. Opgave is niet verplicht, tenzij anders aangegeven. Opgave is altijd aan te bevelen, omdat activiteiten onvoorzien niet door kunnen gaan.

December 2011*Zondag 4*

Wandeling over het heuvelland bij Berg en dal bij Nijmegen. Deze wandeling is vooral vanuit een esthetisch oogpunt interessant. De wandeling door heuvelachtig terrein gaat door bossen, langs houtwallen en heggen door kleinschalig agrarisch gebied. Een wandeling met fraaie vergezichten en het leefgebied van oa de das. Het is een goed gebied voor waarnemingen van roofvogels en de heggen bestaan uit veel verschillende soorten struiken. Verzamelen op het Olympiaplein om 8.45 en start wandeling om 9.30 bij de Hoge Hof. Deze boerderij is te vinden door eerst naar Berg en Dal te rijden, hier de Zevenheuvelenweg te nemen richting Groesbeek en vervolgens na het Canadees kerkhof de eerste weg naar links te nemen. De Hoge Hof bevindt zich iets verder rechts. Opgave bij Frans Jacobs, 0488 441093 of 06 44254850 of via mail frans.jacobs@wur.nl

Maandag 5

Paddenstoelenwerkgroep voor gevorderden. Aanvang 20.00 uur in het Groene Wiel Hendrikweg 14b te Wageningen, Inlichtingen: Lies Jansen (026-3337312). Mocht het al gevoren hebben, dan van tevoren even contact opnemen.

Dinsdag 6

Korstmossenwerkgroep. Aanvang 20.00 uur in het Groene Wiel, Hendrikweg 14b te Wageningen. Inlichtingen: Hans Inberg (0317-313750, 06-12979989).

Donderdag 8

Vogelwerkgroep lezing over boomvalken door Henrik de Nie. Aanvang 19:45 uur in het Groene Wiel, Hendrikweg 14b te Wageningen.

Henrik kijkt sinds 2008 naar broedende boomvalken in het Binnenveld. De lezing gaat over de broedgevallen daar in de populieren aan de Veensteeg en de hoogspanningsmasten, maar ook over het voortplantings- en jachtgedrag in het algemeen van deze fraaie en snelle roofvogel.

- Dinsdag 13* **Mossenwerkgroep 1.** Aanvang 20.00 uur in het Groene Wiel, Hendrikweg 14b te Wageningen. Inlichtingen: Gerrit Bax (0318-416200).
- Woensdag 14* **Werkavond van de Insectenwerkgroep** Aanvang 20.00 uur in het Groene Wiel, Hendrikweg 14b te Wageningen. Inlichtingen: Jinze Noordijk (06 14605259)
- Donderdag 15* **Lezing van Heleen Broier** Maakt u al gebruik van de natuurwetgeving? De natuur kan met het huidige politieke klimaat wel een steuntje in de rug gebruiken. Voor veel mensen zal het echter (volledig) onduidelijk zijn hoe ze de huidige natuurwetgeving kunnen gebruiken om de natuur in hun eigen omgeving te beschermen. Dat is natuurlijk jammer omdat Natuurbescherming toch een van de speerpunten van de KNNV is. Om u op weg te helpen geeft Heleen Broier hierover een korte lezing. Na de lezing is er ruim de mogelijkheid om er over in discussie te gaan. Heleen roept u op om zelf u eigen voorbeelden mee te nemen zodat we die kunnen bespreken. vanaf 20:00 uur in de Bevrijdingskerk. Info: arnold.vanvliet@wur.nl
- Donderdag 15* **Natuurwandeling Wageningse arboreta van 9.30 - 12.00 uur.**
Arboretum de Dreijen is het afgelopen jaar grondig gerenoveerd, nadat het beheer in handen van Het Depot gekomen is. Het omvat nu het meest oorspronkelijke deel van het arboretum en is met een hek gescheiden van het deel dat is afgestoten. Er staan zeer bijzondere en oude bomen en nu ook beelden van Het Depot. Nadat we de bomen bekeken hebben vervolgen we onze wandeling langs het bergpad op weg naar het Belmonte arboretum. Dit arboretum is nu hopelijk voor de toekomst veiliggesteld door de oprichting van de Stichting Beheer Belmonte Arboretum Wageningen een overeenkomst tussen WUR, Het Gelders Landschap en de Arboretumstichting. In de winter is het arboretum ook erg mooi en kunnen we goed de boomsilhouetten zien.
Verzamelen bij de ingang van het Dreijen arboretum (naast Generaal Foulkesweg 39) tegenover Het Depot om 9.30. Rond 12.00 uur zijn we daar terug. Parkeeren is mogelijk bij het gebouw met de klok (Plantentaxonomie) op de hoek met de Arboretumlaan. Ingeval van slecht weer rond 8.30 bellen met bovenstaande nummers of het wel of niet doorgaat.
- Zondag 18* **3rd International nature tour:** It's not a bike ride?! It's a dike ride!! For all you nature-lovers and tree-huggers, local and from abroad the KNNV is organizing the 3rd international nature tour. This time we'll explore the river Rhine and the birds that visit in the winter months. The tour will include a bike ride and a nature walk at the Blauwe Kamer, a river estuary harboring many birds and other wildlife. Be sure to bring sturdy shoes or boots for the walk. Starting point: Wageningen Aula. Start time 13:00, endtime (approx.) 17:00 hours. Info: Bram.Cornelissen@gmail.com.
- Dinsdag 20* **Mossenwerkgroep 2.** Aanvang 20.00 uur in het Groene Wiel, Hendrikweg 14b te Wageningen. Inlichtingen: Michel Zwarts (026-3818606 of michel.zwarts@xs4all.nl)
- Woensdag 21* **Dirk Prins** voorjaarsflora, vogels en cultuur in Zuid-West Turkije. lezing door Dirk Prins. Maar liefst 8500 plantensoorten groeien er in de natuur van Turkije (in Nederland circa 1450!). Via een fraaie serie dia's maken we kennis met een aantal er van, zoals crocus, tulp, iris, oosterse anemoon, enkele orchideeën, geel stalkruid en andere Vlinderbloemigen, enz. Het lukte echter niet alle planten zo maar op naam te brengen, want Turkije heeft een deels geheel eigen flora. Plaatselijk zagen we de bolgewasjes massaal onder de sneeuw vandaan komen. We logeren in berggebieden, waar vervoer nog per ezel gaat, maar op de hoogvlakte wordt de landbouw grootschalig ontwikkeld. De oevers van enkele grote inlandse meren en de Göksu-delta tonen een geheel eigen natuur, met naast interessante planten ook de Griekse landschildpad, boomkikker, groene pad en ladderslang. We bezoeken voorts de tempelresten van een Grieks-Romeinse bedevaartsplaats en zien dat de steden aan de kust modern zijn ontwikkeld. Dirk Prins toont tevens opnamen van een aantal bijzondere vogels zoals kwak, woudaapje, ijsvogel, sporenkievit en perzische roodborst. In totaal werden maar liefst 201 soorten vogels gespot, maar deze reis van de Stichting Natuurreizen was dan ook vooral op de trek- en broedvogels gericht. Al met al een boeiende

kennismaking met een land dat in veel opzichten van ons eigen land verschilt maar toch ook overeenkomsten vertoont. Aanvang: 20.00 uur. Plaats: proefboerderij Droevendaal, Kielekampsteeg 32-34, Wageningen. WUR-gebouw 114.

Woensdag 28 **Werkavond van de Insectenwerkgroep** Aanvang 20.00 uur in het Groene Wiel, Hendrikweg 14b te Wageningen. Inlichtingen: Jinze Noordijk (06 14605259)

Woensdag 28 **Dagexcursie naar de Oostvaardersplassen** Joop Vrieling (0317-417262). Een jaarlijks succes. Vertrek om 9.00 uur bij het stadskantoor op het Olympiaplein te Wageningen. Terug omstreeks 16.00 uur. I.v.m. carpoolen graag voor 25 december opgeven bij een van de excursieleiders. Brood en drinken, kijker en evt. telescoop mee! Ga mee! Er is altijd wel een bijzondere (trek)vogel te zien en wie weet toont de zeearend zich!

Januari 2012

Dinsdag 3 **Korstmossenwerkgroep**. Aanvang 20.00 uur in het Groene Wiel, Hendrikweg 14b te Wageningen. Inlichtingen: Hans Inberg (0317-313750, 06-12979989).

Woensdag 4 **Van en voor leden** Op woensdag 4 januari organiseren we net als ieder jaar weer de Van-en-Voor-Leden Nieuwjaarsbijeenkomst in de kleine kerkzaal van de Bevrijdingskerk, Van Schelvenweg 2 (hoek Ritzemabosweg) te Wageningen. De avond begint om 19.30 uur. Alle leden – en vooral ook zij die in het afgelopen jaar lid zijn geworden – zijn van harte uitgenodigd om het nieuwe jaar goed en gezellig in te luiden.

Zondag 8 **Wandeling langs de Niers van Nierswalde tot Kessel**. De wandeling voert langs de zuidoever heen en langs de noordoever van de Niers terug naar de startplek van de wandeling. Langs de zuidoever wandelt men door meest open gebied bestaande uit weilanden en enkele kleine moerasgebieden. Aan de noordoever gaat men door bos (Reichswald). Dit bos betreft ten dele vrij natuurlijke loofbossen en ten dele productiebossen. Er is tijdens de wandeling een veelheid aan vogels te zien die typisch zijn voor het kleinschalig agrarisch landschap en van verschillende typen bos. Ook is er een grote variatie aan struiken- en boomsoorten te zien. Verzamelen op de parkeerplaats aan de voet van de heuvelrug bij Nierswalde om 9.30 of om 8.30 op het Olympiaplein. De startplek van de wandeling is te vinden door vanuit Nijmegen te rijden naar Kranenburg en vervolgens richting Goch. Is men eenmaal op de Neue Kranenburger Strasse aangekomen dan slaat men linksaf de K28 is richting Asperden/Nierswalde. Vervolgens weer linksaf de K8 in. Na de passage van de Niers en vóór men heuvelrug rijdt slaat men linksaf een zandweg in. 100 m verder bevindt zich de parkeerplaats en de startplek van de wandeling. Opgave bij Frans Jacobs, 0488 441093 of 0644254850 of per mail frans.jacobs@wur.nl

Dinsdag 10 **Mossenwerkgroep 1**. Aanvang 20.00 uur in het Groene Wiel, Hendrikweg 14b te Wageningen. Inlichtingen: Gerrit Bax (0318-416200).

Woensdag 11 **Werkavond van de Insectenwerkgroep** Aanvang 20.00 uur in het Groene Wiel, Hendrikweg 14b te Wageningen. Inlichtingen: Jinze Noordijk (06 14605259)

Donderdag 12 **Vogelwerkgroep** Kijk voor het programma op de website (www.knnv.nl/wageningen/vwg/vwggag.html) of bel Henrik de Nie (0317-417943).

Dinsdag 17 **Mossenwerkgroep 2**. Aanvang 20.00 uur in het Groene Wiel, Hendrikweg 14b te Wageningen. Inlichtingen: Michel Zwarts (026-3818606 of michel.zwarts@xs4all.nl)

Woensdag 18 **Lezing over tropische drijzaden door Gerhard Cadee**: Zeeharten en knikkernoten op het Nederlandse strand. Op het strand spoelen naast plastic en ander menselijk afval, schelpen en wieren ook plantzaden aan. Zaden van enkele tropische planten kunnen zelfs een hele oceaan oversteken. Herkomst en naam van aangespoelde zaden en vruchten probeer ik te achterhalen, een boeiende hobby, zoals ik in mijn lezing zal duidelijk maken. Hebt U zelf aangespoelde zaden gevonden, waar dan ook: neem ze mee! Misschien kan ik ze op naam brengen. Zie voor uitgebreidere informatie elders in de Urtica. Tijd: 20.00 uur. Plaats:

Bevrijdingskerk, Van Schelvenweg 2 (hoek Ritzemabosweg) te Wageningen.

Donderdag 19

Studieavond georganiseerd door de plantenwerkgroep over de (o.a. gele) composieten. We oefenen in het determineren aan de hand van een aantal nauwkeurige tekeningen. Na de pauze vertoont Dirk Prins dia's van composieten. Flora (liefst Heukels 2005 of Veldgids Nederlandse flora 2007 of later) meenemen. Aanvang 20.00 uur in het Groene Wiel, Hendrikweg14b te Wageningen. Inlichtingen bij Leny Huitzing, 0317 - 417943 (of 06-14061898 of lenyhuitzing@planet.nl). Ter voorbereiding kunt u per mail een kopie aanvragen van de folder (met o.a. determinatiekenmerken) horend bij de Cursus Gele Composieten die Gerrit Bax en Dirk Prins een paar maal voor onze afdeling hebben gegeven. Aanvragen bij bax.loeber@planet.nl. Verdere informatie over composieten vindt u bijv. ook in de Ecologische Flora deel 4 (Weeda cs, 1987).

Donderdag 19

Natuurwandeling wandeling met Joke Veltkamp (0317-420703) in het Horabos, Bennekom van 9.30 – 12.00 uur. Op verzoek van de Dierenbescherming zijn door de gemeente 3 poelen aangelegd tussen het voormalige Enka terrein en de Horalaan, omdat in de gedempte blusvijver van de Enka door een zeer grote paddenpopulatie eieren afgezet werden. Rondom de Horalaan zijn inmiddels beschermingsmaatregelen getroffen ten behoeve van de padden. De vijvers worden druk bezocht door reeën en zwijnen, waarvan we zeker de sporen zullen aantreffen. Ook in het bos zullen we diersporen vinden en als het de temperatuur het toelaat zien we misschien ook al wel padden. Het bos heeft een gemengde samenstelling en is zeer vogelrijk. Verzamelen om 9.30 bij de parkeerplaats Horalaan, Bennekom op ongeveer 800 m vanaf de rotonde op de Edese weg. Rond 12.00 uur zijn we hier weer terug. Ingeval van slecht weer rond 8.30 bellen met bovenstaand nummer of het wel of niet doorgaat.

Dinsdag 24

Mossenwerkgroep I en II – determinatieavond Aanvang 20.00 uur in het Groene Wiel Hendrikweg 14b te Wageningen. Inlichtingen bij Gerrit Bax (0318-416200) of Michel Zwarts (026-3818606 of michelzwarts@xs4all.nl)

Woensdag 25

Werkavond van de Insectenwerkgroep Aanvang 20.00 uur in het Groene Wiel, Hendrikweg 14b te Wageningen. Inlichtingen: Jinze Noordijk (06 14605259)

Zaterdag 28

Ooyolderexcursie o.l.v. Henrik de Nie (0317-417943) Een hele dag ganzen kijken en vele soorten watervogels in de Ooy, de Millingerwaard en in de Duitse Rijnuitwaarden rond Salmorth en Schenkenschanz! Verzamelen om 9.00 uur bij het stadskantoor op het Olympiaplein te Wageningen. Neem uw paspoort mee! Opgeven voor 23 januari bij een van de excursieleiders i.v.m. carpoolen en het bestellen van warme soep bij het SBB-bezoekerscentrum. Brood, drinken, verrekijker en evt. telescoop mee!

Februari 2012

Woensdag 1

Lezing: Alertis beschermt de beer in het wild en helpt de beer in nood! Het Berenbos was het eerste initiatief van Alertis, stichting voor beer- en natuurbescherming. Hier genieten beren die in een theater werkten, in een circus optreden of opgesloten zaten in veel te kleine kooien, van een echt 'bere-leven'. Alertis steunt natuurbeschermingsprojecten met als doel een harmonieus samenleven van mens en beer te realiseren. De stichting stimuleert initiatieven voor ontwikkeling van beer management plannen en 'bear rescue teams' die de lokale bevolking én de beer te hulp schieten als een beer te dicht bij mensen komt. Aanvang lezing 20.00 uur in de Bevrijdingskerk aan de Ritzema Bosweg, ingang Van Schelvenweg 2, te Wageningen

Zondag 5

Wandeling door het kleinschalige landschap bij Bergharen. Deze wandeling voert door een landschap waarin bossen afwisselen met weilanden omgeven door heggen, houtwallen en knotwilgenrijen. Er bevinden zich bovendien enkele kleine moerasgebieden. Wat betreft de bossen gaat het enerzijds om eiken- en dennenbossen op oude rivierduinen en anderzijds om moerasbossen met voornamelijk elzen. Plantensoorten die men kan tegenkomen zijn o.a. : koningsvaren, wijfjesvaren, pijpestrootje, bermzegge en zandzegge. Wat betreft de vogels; er

bevindt zich een kleine reigerkolonie en men kan er veel bosvogels waarnemen. Verzamelen om 9 uur op het Olympiaplein of om 9.30 op de startplaats van de wandeling. Deze vindt men door de A50 te nemen, vanuit het noorden gezien rechts af te slaan richting Druten om dan opnieuw de eerste afslag te nemen. Men gaat linksaf richting Bergharen en neemt de derde weg links. Bij deze afslag staat een bord "richting kapelberg". Ongeveer 100 m verder, waar een zandweg naar rechts gaat bevindt zich de startplek van de wandeling. Opgave bij Frans Jacobs 0488 441093 of 06 44254850

- Dinsdag 7* **Korstmossenwerkgroep.** Aanvang 20.00 uur in het Groene Wiel, Hendrikweg 14b te Wageningen. Inlichtingen: Hans Inberg (0317-313750, 06-12979989).
- Woensdag 8* **Werkavond van de Insectenwerkgroep** Aanvang 20.00 uur in het Groene Wiel, Hendrikweg 14b te Wageningen. Inlichtingen: Jinze Noordijk (06 14605259)
- Donderdag 9* **Vogelwerkgroep** Kijk voor het programma op de website (www.knnv.nl/wageningen/vwg/vwgwag.html) of bel Henrik de Nie (0317-417943).
- Dinsdag 14* **Mossenwerkgroep 1.** Aanvang 20.00 uur in het Groene Wiel, Hendrikweg 14b te Wageningen. Inlichtingen: Gerrit Bax (0318-416200).
- Woensdag 15* **Invloed van niet-kerende grondbewerking op bodemweerbaarheid een lezing door Joeke Postma.** In deze lezing nemen we een kijkje naar het leven onder de zoden. In Nederland experimenteren telers en onderzoekers nog op beperkte schaal met minimale grondbewerking. Hierbij gaat het vooral om "niet-kerende" grondbewerking, ofwel het achterwege laten van ploegen. Niet ploegen verbetert de bodemstructuur, het organische stofgehalte en het vochtvasthoudend vermogen van de bodem, bespaart energie en arbeid en zorgt voor extra CO₂-vastlegging in organische stof en reductie van emissies. Door het niet onderploegen van plantenresten en gebruik van winterharde groenbemesters, krijgen ziekten en plagen meer kans om te overwinteren. Anderzijds overleven er mogelijk meer natuurlijke vijanden. Aanvang: 20.00 uur. Plaats: proefboerderij Droevendaal, Kielekampsteeg 32-34, Wageningen. WUR-gebouw 114. Meer info: Bram.Cornelissen@gmail.com.
- Donderdag 16* **Natuurwandeling met Mijcke Arts (026-3390719) door het Renkums Beekdal** ten noorden van de Bennekompseweg van 9.30 – 12.00 uur. Het dal ligt tussen de oostelijke steile dalwand en de fijnere sedimenten van de westelijke dalwand van de stuwwal Ede- Wageningen. We volgen de Molenbeek tot de Paradijsbeek. Vervolgens lopen wij tot het gebied waar wij diverse sprengkoppen aan zullen treffen. We hopen na deze wandeling meer te weten over de bodemopbouw en het vroegere gebruik van het gebied. De terugweg voert over de westelijke kant van het dal. Verzamelen om 9.30 bij de parkeerplaats van De Beken, Nieuwe Keijenbergseweg 174 te Renkum en rond 12.00 uur daar weer terug. In geval van slecht weer rond 8.30 bellen met bovenstaand nummer of het wel of niet door-gaat.
- Zaterdag 18* **De plantenwerkgroep bezoekt Pinetum De Dennenhorst in Lunteren.** Dit pinetum heeft een oppervlak van ca. 6 ha en is in 1934 gesticht door de heer H.L. Dinger. Zijn bedoeling was de plaatselijke bevolking kennis te laten maken met exotische naaldbomen. Het terrein is nog steeds in het bezit van de familie en is vrij toegankelijk. Momenteel zijn er meer dan 1000 verschillende soorten en cultivars te zien. Tot 1985 verrichtte de heer Dinger m.b.v. tuinlieden en vrijwilligers zelf het onderhoud. Vrijwilliger de heer Meijerink heeft tot op hoge leeftijd het onderhoud verzorgd. Daarna is het pinetum enige jaren verwaarloosd. In 2005 is het in door een nieuwe groep vrijwilligers hersteld. Zij werden hiertoe financieel in staat gesteld door de gemeente Ede, de Rabobank en de stichting Vrienden van het Pinetum. Zie ook www.pinetum.eu. In verband met carpoolen is opgave vooraf noodzakelijk. Dat kan tot vrijdagavond 17 februari bij Leny Huitzing (0317-417943 of 06-14061898). Verzamelen om 13.00 uur op de parkeerplaats van station Ede-Wageningen, noordzijde. Je kunt natuurlijk ook direct naar het pinetum fietsen. Verzamelen daar om 13.30 uur bij de ingang, die is naast het terras van 'De Lun-

terense Boer', Boslaan 87 in Lunteren. Bel bij slecht weer rond 12.00 uur Leny Huitzing om te horen of de excursie doorgaat dan wel naar zondag 19 februari wordt verzet of afgelast.

Dinsdag 21

Mossenwerkgroep 2. Aanvang 20.00 uur in het Groene Wiel, Hendrikweg 14b te Wageningen. Inlichtingen: Michel Zwarts (026-3818606 of michel.zwarts@xs4all.nl)

Woensdag 22

Werkavond van de Insectenwerkgroep Aanvang 20.00 uur in het Groene Wiel, Hendrikweg 14b te Wageningen. Inlichtingen: Jinze Noordijk (06 14605259)

Dinsdag 28

Mossenwerkgroep I en II – determinatieavond Aanvang 20.00 uur in het Groene Wiel Hendrikweg 14b te Wageningen. Inlichtingen bij Gerrit Bax (0318-416200) of Michel Zwarts (026-3818606 of michelzwarts@xs4all.nl)

Maart 2012

Zaterdag 3

Presentatie met excursie door Ronald van Balen - kwartair geoloog aan de Vrije Universiteit te Amsterdam - over de unieke smeltwaterafzettingen op de palen van het ecoduct onder de N225 op Plantage Willem III en het ontstaan van dit mooie landschap (zie elders in deze Urtica). De presentatie begint om 13.00 uur in de Bevrijdingskerk Ritzema Bosweg 18 in Wageningen en duurt tot ca. 13.45 uur. Aansluitend leidt Ronald met zijn collega Maarten Prins een excursie naar het ecoduct en de sneeuwsmeltwaterdalen van Plantage Willem III. Verzamelen parkeerplaats Plantage Willem III om 14.15 uur. Duur van de excursie tot ca. 16.45 uur. *In verband met carpoolen is opgave vooraf gewenst.* Dat kan tot vrijdag 2 maart bij Leny Huitzing via 0317-417943, 06 14061898 of via lenyhuitzing@planet.nl.

Zaterdag 10

Startbijeenkomst met excursie inventarisatie Grebbelinie Voorpostenlijn. De Grebbelinie is één van de minst bekende van de vele unieke landschappen in de (wijde) omgeving van Wageningen. In 2012 krijg je de gelegenheid om eens grondig kennis te maken met (een stukje) van dit unieke gebied: we gaan het inventariseren!

Graag aanmelden voor deelname, liefst zo spoedig mogelijk, maar uiterlijk 15 januari 2012 bij Geoske Sanders, (tel.0318-417234, e-mail gmsan@hetnet.nl). Wil je bij je opgave aangeven: naam, adres, telefoon, e-mailadres en welke soortgroep je wilt inventariseren? Aan de deelnemers sturen we dan in februari een korte instructie, kaartmateriaal, een vergunning, enz.. Contactpersonen voor de inventarisatie zijn Geoske Sanders en Hans Inberg. Voor meer informatie kun je bij hen terecht (zie ook blz 6 van deze Urtica)!